

Наталія Дурунда

ПІД КЛЕЙМОМ
«O S T»

Роман

Київ

УДК 821.161
Д84

Серія «За брамою пекла»

Дурунда Н.

Д84 Під клеймом «O S T» : роман. Київ : Видавництво
Ліра-К, 2023. 384 с.
ISBN 978-617-520-420-7

Роман «Під клеймом «OST» – друга книга серії «За брамою пекла», що змальовує життя репатріантів у повоєнний період, Хрущовської відлиги, Горбачовської перебудови і аж до наших днів.

«Ненадійний контингент»... Люди, яким до срібної сивини відлунюватиме війна, бо ж до кінця колючої репресивної імперії залишатимуться під пильним оком її спецслужб.

УДК 821.161

ISBN 978-617-520-420-7

© Дурунда Н., 2023

© Видавництво Ліра-К, 2023

ЧАСТИНА ПЕРША

У КАМ'ЯНОМУ МІШКУ

РОЗДІЛ 1

1960 рік.

– До цієї сукні медаль пасуватиме ідеально, – тішилася Полінка Богуцька, витанцьовуючи перед чималим люстром.

Завтра – великий день. Необхідні документи й анкети давно подані в компетентні установи. Відмови не було, то ж на Поліну чекає заслужене золото. А далі університет і світле майбутнє.

– Яка ж ти в мене красуня, – милувалася сімнадцятирічною донькою Ярина Богуцька.

У пам'яті мимоволі зринуло народження крихітки Поліни на фермі Йоганна Ланге. Фашистська Німеччина, тяжкі остарбайтерські роки. Робота на бомбовому заводі, фармацевтичній фабриці... Фрау Хільда... майор Ланге... Зустрічі з ним на території Німеччини Ярина боялася чи не найбільше. Пам'ятала його сумні сині очі ще з тої ночі, коли в рідному окупованому Чорнополлі крадькома прийшла уночі на ставок... Востаннє бачила, коли німці від-

правили її, молоду дівчину, разом з іншими нещасними на примусові роботи до Третього Рейху. А потім у березні 43-го, коли приїхав у відпустку до Нюрнберга й виявив, що дівчина, яка так вразила його материнськими очима, живе в домі його ж матері Хільди. Та, виявляється, забрала її з фабрики в приватні служниці.

Зустріч Ярини й Ганса таки стала доленосною. У грудні світ побачила Полінка – бідолашна дитина, що разом з матір'ю скуштувала невільницького хліба у німецьких та радянських таборах. Саме вони затаврували на нещасних клеймо зрадників батьківщини. Ярина до смерті згадуватиме допити енкаведиста Грачова, який докопався до істини. Дитина, мовляв, німецька. Нічого не приховає від влади зрадниця Богуцька. Нею, тою правдою, після повернення в Радянський Союз, шантажуватиме Ярину роками.

А вони, роки, й справді течуть, як пісок крізь пальці. Он Полінці уже сімнадцять. Розквітла дівчина, як прекрасна троянда у царському саду. Струнка, мов берізка, витончені аристократичні риси обличчя, чорні, як глибоке провалля, очі, окантовані пишними віями, розкішне золоте волосся...

– Шкода, що завтра поряд не буде тата, – раптом сумно замислилася. – Я його навіть трохи пам'ятаю. Там, у таборі, – згадала Івана Забарилу – колишнього партизана, який разом з Яриною працював на фермі бауера Ланге й видавав себе за Полінчиного батька, бо як інакше нещасній Ярині повернутися додому? Хіба лише в таборі... – Турботливий, уважний, сильний... Жаль, що ваші дороги розійшлися, не зажили ми справжньою родиною.

Ярина важко промовчала. Вп'ялася поглядом у чорне пальто, що його вийняла із шафи для провітрювання й, наче заскляніла.

– А цей мотлох давно пора викинути, – помітила, куди спрямовані материнські очі, Поліна.

– Нічого ми не викидуватимемо, – зітхнула Ярина. – Тобі ще вчитися і вчитися. Зараз кожному копійку рахуватимемо, тому...

– Як скажеш, матусю, – збадьорилася Поліна. – Але з першого заробітку...

– Ні в чому собі не відмовляй, – повеселіла і Ярина.

Та наступний день наче хмара чорна заступила.

Медаль Полінці так і не вручили.

– У чому річ? – зайшла до директора спантеличена Ярина.

Приголомшена Поліна ледь крізь землю не провалилася. Ніхто з однокласників не підійшов, не поспівчував. Всі розуміли: то питання політичне, адже ні для кого не секрет, що її батько – ворог народу, помер у виправних таборах, так і не реабілітований. Мати – колишня остарбайтерка. Працювала в Німеччині. Сьогодні це, начебто, не впливало на їхнє життя, але негласно таки давало про себе знати.

– Ви ще питаєте? – ледь стримувався директор. – Я з самого початку казав завучу не подавати Поліну на медаль. Достатньо, що відмінниця. Ніхто її в оцінках не обмежував. Дівчинка здібна, що й говорити. Але колеги переконували, що часи вже не ті... Даремно! – аж трусився від гніву. – Я такого в міськвно наслухався, що не дай Боже, нікому. Ледь з посади не полетів, – витяг з кишені хустку й обтер розпашіле обличчя.

– То... – не могла прийти до тями Ярина. – Причина в мені? – натякнула на Німеччину.

– Не випробуйте мого терпіння, – показав рукою на двері сердитий керівник. – Прошу...

– Але в чому винна моя дитина? – ледве видавила з себе ошелешена Ярина. – Там... У фашистському ярмі... Маленька беззахисна дівчинка...

– Ярино Петрівно! – з притиском промовив директор, даючи зрозуміти, що розмова закінчена.

Більше не сперечалася.

Убита й морально розтоптана поплелася до виходу.

Після війни минуло вже п'ятнадцять років, а в цій страшній країні так нічого й не змінилося. Знову відчула на собі свавілля радянської карально-репресивної системи. Тавро зрадниці боляче запекло, перетиснуло горло, видавило сльози.

– Чому ти ходила до нього, мамо? – раптом почула з-за спини дорослий, рішучий голос доньки. – Навіщо принижувалася? Мені від них нічого не треба, – сердито процідила кризь зуби.

– Не кажи так, доню, – важко задихала Ярина. – У нашій країні всі рівні в правах, – проковтнула болючий клубок.

Пригадала, як сама мріяла вчитися. Як начальник опустив її на грішну землю, мовляв, таким серед інтелігенції не місце.

Серце облилося кров'ю.

– Я й так вступлю до вишу, – рішуче заявила Поліна. – Відсутність медалі – не завада.

– Вступиш, – обійняла дитину Ярина. – Обов'язково вступиш, – змахнула непрохану сльозу.

Насправді серйозно хвилювалася за Полінчине майбутнє... Репресивна кадебістська машина досі не попустила свої щупальця. Сьогоднішній випадок – живе тому свідчення. Чого чекати від неї завтра – одному Богу відомо.

Як очікувала Ярина, дива не сталося.

Поля здала іспити на німецьку філологію, але за конкурсом не пройшла, у зв'язку з чим не була зарахована до числа студентів.

– Не хвилюйся, мамо, – таки не падала духом повна оптимізму. – Один рік нічого не вирішує. Влаштуюся на роботу, підготуюся й наступного літа знову кинуся на амбразуру.

– Мила моя, – тулила до грудей свою дівчинку Ярина. – Куди ж ти подашся на цілий рік? Про будівництво навіть не думай, – категорично заявила. – То мене Бог милував, на краї відсиджуюся, а дівчата твого віку такі відра з бетоном тягають, що уяви не маю, як народжувати збираються.

– Не треба на будівництво, – зітхнула Поліна. – Юлія Марківна – моя колишня вчителька – запропонувала місце санітарки в обласній лікарні. Її сусід – завідуючий хірургічним відділенням. Каже, там важкі хворі, тому бажаючих небагато. А я не боюся судно з-під лежачого винести

– А, може, ну його ту німецьку філологію, – спохмурніла Ярина. – Краще якусь робітничу професію освоїти не хочеш? Повара там, чи ш-швачки? – стишеним голосом промовила.

– Боюся, мамо, що поки проб'ю той граніт науки – володітиму ледь не всіма робітничими професіями, – залилася щирим сміхом Поля. – Але не відступлюся. Готуватимуся щороку, поки не вступлю, – рішуче заявила, мовляв, програна битва – не програна війна.

«Найстрашніше – коли вмирає надія, – подумки зітхнула Ярина. – Щастя тобі, дитино...»

РОЗДІЛ 2

Київ.

Гомінлива молодь висипала з університету й, жваво щось обговорюючи, юрбою попрямувала вулицею.

Вісімнадцятирічна першокурсниця Катерина Федоніна й двадцятирічний третьокурсник Олександр Скрипник, ввічливо попрощавшись з товаришами, на ходу застрибнули в тролейбус, що ледь не зачинив двері перед їхніми носами.

Якісь три зупинки і вийшли на людній площі, прогулялися дворами, нарешті зайшли у потрібний під'їзд, піднялися на четвертий поверх...

– Де вас носить? – сердито буркнув однокурсник Сашка – Матвій Гладовський. – Ми вже почали...

– Все-все, друже, пробач, запізнилися трохи, – швидко виправив ситуацію Олександр, пропускаючи дівчину вперед.

Катерина мовчки переступила поріг і нечутно пройшлася довгим темним коридором. З вітальні доносилися слова вірша її улюбленого поета Миколи Вінграновського:

*Боюсь поворухнутись... тишина...
Я ще не знав такої легкості й свободи:
Чи то весни колиска запашна
Мене гойднула в чисті небозводи,
Чи, може, хто з благословенним словом
До мене в душу стиха нахиливсь...
Не знаю, хто... не бачу... озовись!
У мене все на відповідь готово!
Нема нікого... тиха тишина...
Гойдається колиска запашна,
Течуть небес зелені й сині води...
Думки невиказані стали за порогом,
Рости, моя розбуджена тривого!
Я ще не знав такої легкості й свободи.*

Сьогодні тут, у непримітній квартирі Сашкової однокурсниці Вероніки Развадовської, зустріч молоді, яка захоплюється творчістю популярного поета Миколи Вінграновського. Такі літературні заходи проводилися часто, але не афішувалися. Тому запрошувалися на них лише перевірені студенти. З тих, кому беззастережно довіряли. Катерина Федоніна – новачок. Але Сашко руча-

ється за неї головою, бо ні вона, ні він навіть батькам ані словом не обмовляться.

– Браво! – почулося серед присутніх.

– Обожаю цього поета, – заплескала в долоні Катерина. – Яка глибина... В самісіньке серце...

– Підписуюся під кожним твоїм словом, – підтримав молодий Гладовський.

– І я, – обняв подругу Сашко.

Ще з дитинства, коли познайомилися у Воркуті, відчув моральну близькість. Її батько – полковник Федонін – у 45-му очолював збірно-пересильний фільтраційний табір на території Німеччини. Колишній фронтовик за вірну службу начебто удостоївся підвищення у самій Москві. Та щойно з'явився в столиці – одразу отримав направлення у вічну мерзлоту. Там йому належало очолити виправно-трудоий табір. Один зі страшних закладів системи ГУЛАГу.

Але й тут недовго прослужив. Підірване на фронті здоров'я дало про себе знати. Невдовзі був таки переведений до столиці, де отримав генеральське звання й одразу вийшов на пенсію. Командування тактовно натякнуло на повернення в Україну. Спасибі, хоч у Києві виділили солідні апартаменти.

Незабаром до фронтового друга в запасі приєднався й колишній заступник Богдан Скрипник з родиною. На два роки старший Сашко – його син – вступив до вишу. За ним і Катерина Федоніна, з якою майже нерозлучні.

Це не дуже тішило Марію – дружину Платона Федоніна. Бачила, як симпатія між дітьми росте. Скрипники – непогані люди, але родичатися з цією сім'єю зовсім не планувала.

Вони з Мариною Грачовою давно близькі подруги. Навіть сестри не довіряють настільки одна одній, як ці дві жінки.

Полковник Єгор Грачов займає в столичному КДБ чималу посаду. Його син Олег закінчує Московське вище

прикордонне командне ордена Жовтневої революції Червонопрапорне училище КДБ СРСР. Йому вже готують тепле містечко у Києві. Ось справжня достойна пара генеральській доньці.

Біда лише, що Платон не підтримував жінку. Щастя доньки, мовляв, на першому місці. А фронтний товариш Богдан Скрипник був йому ближчим, ніж слизький чекіст Грачов, у підлості й підступності котрого вже не раз переконався на власній шкірі. Та долю не перехитриш. Станеться лише так, як має бути...

От і сьогодні Катерина з Сашком безтурботні, веселі заворожено й замріяно на гарному літературному заході слухали неперевершені вірші популярного серед молоді поета.

Декламував Матвій Гладовський.

*Стояла в травах ніч, а трави пахли літом,
За кленами сіріло джерело,
І небо йшло задумливо над світом,
І довгі зорі сіяло крізь віти,
Втираючи хмариною чоло.
За травами у срібнім верховітті
Замерехтіла в тінях темна хата,
Цвірчав цвіркун за хатою у житі,
Я тихо голову поклав на руку брата.
Сіяла ковдра в росах. З небозводу
На літаках пливла моя тривога –
Брат спав, як і належить хліборобу,
Грудьми до неба і чолом до нього.
Яке чоло!.. Яка рука!.. Немає
Гарніших рук ні в якому краю!
Я чув тоді – колосся проростає
З його руки крізь голову мою...
Стояла ніч...*

– Сумно, давай щось про любов, – кокетливо попросила симпатична білявка.

– Так, так, про кохання, – підтримала молодь.

Матвій стримано усміхнувся.

– Можна й про кохання, – перелистив кілька сторінок.

*Ти – вся любов. Ти – чистота,
Довірливість благословенна.
Твоя краса мені свята,
Твоя любов мені священна...*

– пафосно й весело продекламував білявці.

Почулися стримані оплески.

– Ще! – несподівано попросила Катерина.

– Що? – здивувався Сашко. – Про любов? – грайливо змахнув бровами.

– Так, – повним виклику голосом впевнено заявила й навіть погляду не відвела.

Сашко задеревів. Давно вже збирався освідчитися, та все нагода не випадала. Вони ж друзі. Як перейти цю ненависну межу, що розділяє кохання й тісне спілкування?

Знову почувся голос Гладовського:

*Ти тут! Ти тут! Кохана, ти, як світ, –
Початок і кінець твій загубився...
Багряною півчарою схилився
В вологих сонцетінях небозвід...*

– Молодець, Матвію, – підморгнувши, заплескав у долоні Сашко

– Браво поету, – маючи на увазі автора дивовижної поезії Миколу Вінграновського, ввічливо поклонився Гладовський. – І подяка Вероніці, – звернувся до організаторки теплої зустрічі поціновувачів гарної поезії.

– Я в захваті, – весело щебетала Катерина, коли тісною компанією поверталися з літературного заходу. – Обожною Вінграновського.

– Тільки його? – легенько поклав руку на струнку талію Сашко й грайливо примружив звабливі очі.

– Товаришу Скрипник, – жартома насупила брови молода Федоніна й прибрала його руку. – Без нахабства, будь ласка.

– Ти краще мене обійми, – без натяку на сором'язливість заявила Олена Аршинова – дівчина Матвій, який, заклавши руки в кишені, ліниво йшов собі поруч.

– Олено, ти чого? – розвів руками ошелешений Сашко. – Ви посварилися? – глипнув на байдужого Гладовського.

– Ми? – здивовано знизав плечима Матвій, наче й не існувало ніяких «ми». Кожен сам по собі, окремо.

– Яс-сно, – протяг Скрипник. – Що ти вже втнув? – кивнув товаришеві, обіймаючи при цьому свою Катерину за плечі.

– Відмовився везти мене на свою Кіровоградщину, – важко зітхнула Олена. – Не хоче знайомити з батьками, – чесно зізналася. – Мабуть, інші плани має...

– Припини, – нервово обірвав її Матвій. – Я вже казав: мій тато – хірург, зайнята людина, часто чергує, ночує в лікарні. Потім втомлений. Йому не до посиденьок.

– Оце, – махнула рукою через плече Олена, – я вже чую два роки. З канікул на канікули сита обіцянками про знайомство з батьками.

– А без них ніяк не обійтися? – спробував розрядити напружену ситуацію Сашко, щоб хоч якось виправдати друга.

Той вже більше року тягне свої відносини з Аршиною, як важку валізу. Й залишити шкода, й майбутнього з нею не бачить.

Тоді, на першому курсі, затуманила йому голову. Та любовний туман розвіявся так само швидко, як і напосів. Хоч зараз розставайся.

Але дівчина виявилася чіпкою. Ніде не сховається, всюди тінню за ним стоїть, як післяобіднє сонце. Оскільки на любовному горизонті в Матвія поки що пусто – остаточно не відштовхував, але й з родиною не знайомив.

– Як ти собі це уявляєш? – наївно обурилася Катерина, не знаючи, що Матвій з Оленою вже давно, як чоловік і жінка, лягають в одне ліжко, і про це знає ледь не весь їхній курс. Тому дівчині конче треба під вінець, бо новий наречений вже не скоро засвітить. Та ще й після закінчення, якщо не встигнуть одружитися – отримають направлення на роботу в різні кутки Радянського Союзу. Отож треба негайно знайомитися з батьками...

– Гаразд, молодь, – голосно зітхнув Сашко. – Нам з Катрею пора. Не сваріться, – підморгнув другові.

– Чому Матвій такий холодний до Олени? – питала Катерина Сашка, коли прогулювалися парком. Вона одна у їхній компанії першокурсниця, тому до пуття всього не розуміла.

– Бо розлюбив, – прямо відповів Сашко, граючись травинкою у роті.

– Хіба це можливо? – наївно здивувалася.

– А ти як вважаєш? – хитро примружився.

– Неможливо, – сумно подивилася в його глибокі карі очі. – Значить, не кохав ніколи.

– Може, й не кохав, – викинув травинку і впритул наблизився. – Катрю, – серйозно промовив. – А ти... – обірвався на пів слові.

– Що я? – жартівливо примружилася. – Як відповім «кохаю» – так само відштовхнеш? – раптом, як сніг на голу, видала.

– Що? – аж дихати перестав ошелешений.

– Ми з дитинства разом, – відвела погляд Федоніна. – Нікого іншого навіть не уявляю поряд. Що тут дивного?..

Окрилений Сашко притиснув кохану до грудей.

– Катрю, – гаряче шепотів, вдихаючи аромат її волосся. – Моя Катрю...

– Ти збожеволів?! – налякано відскочила від нього засоромлена. – На вулиці обійматися? – сполохано роззирнулася. – На нас же люди дивляться, – поправила зачіску.

– То давай сховаємося, – розсміявся. – Я мушу тебе поцілувати. Ой мушу, – вирішив наздогнати свою Катерину, яка вже дала дьору, весело тікаючи від Сашка.

– Зустрінемося завтра! Бувай! – не чекала його, Катерина.

– Гаразд, – голосно захекав Сашко, опускаючись на лавицю. – До завтра, – помахав рукою. – Бувай! – крикнув услід.

– Катерино, – суворо озвалася мати, коли дівчина у піднесеному настрої повернулася додому. – Ти на годинник дивилася? Де можна стільки ходити? Пари давно закінчилися.

– Ми з Сашком ще трохи погуляли після закінчення пар, – не зізналася донька.

– Знову Скрипник, – незадоволено пробурмотіла собі під ніс Марія.

– Щось не так? – почувся у вітальні голос Платона. – Привіт, доню.

– Все прекрасно, татусю, – обвила його шию руками Катерина. – Ми з Сашком гуляли у парку.

– Молодці, – поцілував дитину Федонін. – Він теж прийшов? – зиркнув на двері.

– Ні, – усміхнулася Катерина. – Я покинула його в парку.

– Безсовісна, – жартома хмикнув батько. – Мий руки. Вечерятимемо.

– Даремно ти це заохочуєш, – незадоволено бурмотіла Марія. – Дружба дружбою, але вони вже не діти. Треба розставляти крапки над «і».

– Які ще крапки? – насупився Платон, розуміючи, до чого веде дружина.

– Катерині ще вчитися п'ять років, – пом'якшала жінка, вловивши настрій чоловіка. – Не можна вже на першому курсі забивати голову коханням.

– Сашко – серйозний хлопець, – суворо відповів Федонін. – Я йому повністю довіряю.

– Гарзд, – стишила голос Марія, коли донька увійшла до кімнати. – Давайте вечеряти, бо всі зголодніли.

– Не знаю, як усі, а я б вола зжерла, – розсміялася окрилена коханням Катя.

Сашко любить її! Щойно зізнався! Що може бути важливіше? Нехай живе Любов!

РОЗДІЛ 3

Сумно розгрібаючи ногами жовте опале листя, Поліна Богуцька проходила повз будівлю місцевого університету. В усіх вікнах горіло світло. Там сиділи студенти й слухали лекції. Уявляла себе на парі в просторій вузівській аудиторії, голос викладача... Серце щеміло...

Наступного року знову здаватиме іспити, знову вступа- тиме, щоліта, поки не проб'є кам'яну глибу на своєму шляху.

Юлія Марківна, шкільна вчителька німецької мови, допомогла Поліні влаштуватися санітаркою в обласну лікарню. Завідувач хірургічним відділенням – Борис Олександрович Гладовський – завдяки рекомендаціям інтелігентної сусідки радо прийняв дівчину на роботу.

Правду кажучи, Поліна трохи побоювалася його. Якщо весь медперсонал був привітним, усміхненим, то цей чо-